

УЧИТЕЛЮ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Лариса КОЛЬЦОВА,
 учитель-методист гімназії №11
 м. Чернігова

МІСЦЕ КРАЄЗНАВСТВА В «НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ» 1-4 класи (з досвіду роботи)

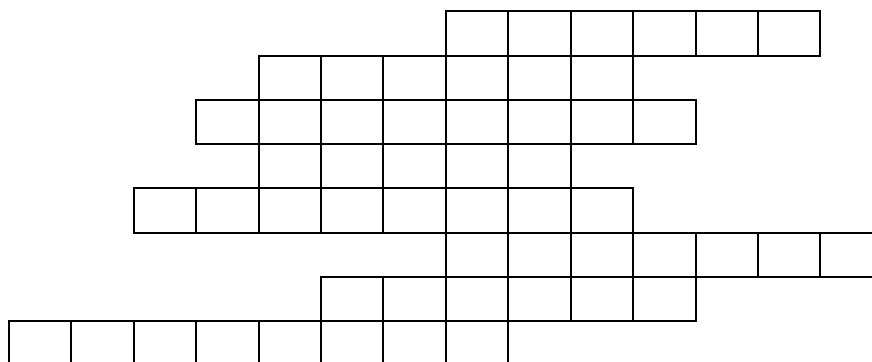
У тих задачах, що ставить держава перед новою українською школою, а саме: у вихованні розумної, творчої, національно свідомої особистості, – вивченню краєзнавства повинна відводитися важлива роль. Активна робота школярів у цьому напрямку сприяє і духовному розвитку, і формуванню інтелектуального потенціалу України.

Вихідною умовою, що забезпечує ефективне використання краєзнавчого матеріалу в початковій школі, є добір інформації за такими критеріями, як науковість, доступність, емоційна насиченість.

Згідно з ними, краєзнавчий матеріал, який учитель планує використати на уроці, має бути:

- науковим, достовірним;
- доступним для розуміння молодшими школярами, не переобтяженим зайвою інформацією;
- відповідати програмовим вимогам;
- емоційно-насиченим, спрямованим на формування в учнів позитивного ставлення до рідної землі.

Краєзнавчі відомості мають бути не уривчасті й розрізнені, а впорядковані в певну завершену систему. Тобто, починаючи навчальний рік, учитель має визначити обсяг певних компетентностей. А в кінці 4 класу визначити рівень сформованості навичок у цій сфері у вигляді вікторин, тестів, кросвордів.

Можливо, саме князь цей гордий
Своє ім'я для міста дав.
Його і доньку – княжну Чорну
Народ в віках запам'ятав.
Ходи підземні таємничі
Туристів ваблять знов до нас.
Ти побуваєш там хоч тричі –
Цікаво все, як в перший раз.
Те плем'я сильне, ніби криця,
Що заселяло весь наш край,
Чернігів мало за столицю.
Побільше ти про це узнай.
Одна з найбільших рік країни,
Краса Полісся з давніх пір.
І їй завдячує Чернігів
Тепер народженням своїм.
Навчальний заклад старовинний,
Із стін якого вийшли ті,
Хто так прославив Україну, –
Поети, вчені, лікарі.
Були вони, як грізна зброя.
Але роки беруть своє.
Тепер у них вже інша доля –
Візитна картка міста це.
Поет-байкар, земляк славетний
Тут жив, творив, вчителював.
Його життя, падінь і злетів
Чернігів ніби свідком став.
Тмутараканський князь, якому
Земель належало без меж,
Чернігів вибрав стольним градом,
Собор заклав він Спаський теж.

[Перегляд відеопідказки](#)

Поряд із навчальною, краєзнавчий матеріал виконує і розвивальну функцію. Вона полягає в стимулюванні пізнавальних процесів учнів, їх спостережливості, у розвитку писемного мовлення дітей. Цьому сприяє написання віршованих і прозових творів про рідне місто (село). А усне комунікативне мовлення формується завдяки диспутам на таку тематику: «Жити в такому невеликому місті, як Чернігів, – добре», «Зона мішаних лісів – комфортне місце для проживання людей». Звичайно, теми для диспутів треба обирати неоднозначні, щоб представникам обох команд («Плюс» і «Мінус») було що сказати. Перед диспутом повторюються правила його проведення, ключові фрази. Решта класу виступає в ролі журі, а перемогу отримує команда, вислови якої були більш переконливими. І не обов'язково це команда «Плюс».

Обираючи способи опрацювання краєзнавчого матеріалу, учитель має продумати і його місце в структурі уроку. Цей матеріал може використовуватися на різних етапах уроку. Іноді раціонально здійснити закріплення та поглиблення понять, сформованих на уроці. Іноді, навпаки, зацікавити учнів перед знайомством із новою темою. Так, вивчати тему «Ріки» (ЯДС), можна не на прикладі абстрактної річки, а на прикладі нашої Десни або невеликої сільської річечки. А в результаті дослідницької роботи поповнити знання про ці водойми можна за таким планом.

Назва річки
Місто (село), у якому вона протікає
Напрямок течії
Куди впадає
Чи впадають в неї інші ріки?
Ширина, глибина (приблизно)
Тваринний і рослинний світ річки
Яке значення вона має для місцевого населення?

Чиста вони чи забруднена? Якщо забруднена, то чи робиться щось для її очищення?
Звичайно, більші можливості для отримання учнями знань з краєзнавства відкриваються на уроках «Я досліджую світ», «Літературне читання», «Українська мова». Так, речення для розбору, теми для мінітворів, есе, зорові диктанти, деформовані тексти можна брати з місцевого матеріалу.

Текст для переказу "Дніпро і Десна"

Але не варто забувати і про математику, де краєзнавство буває рідким гостем. А дарма! Адже наскільки цікавіше, а тому і легше, дітям розв'язувати задачі із знайомого їм повсякденного життя, ніж із підручника. А задачі, складені самостійно, дозволяють здійснювати компетентнісний підхід у навчанні.

Також важливим краєзнавчим об'єктом є вивчення свого родоводу. Чи знають діти імен всіх родичів, сторінки їх життя? Рекомендації для дослідницької роботи тут можуть бути такими.

Походження твого прізвища
Твої предки, їх заняття
Про які важливі події з життя краю ти дізнався від них?
Пісні, щедрівки, прислів'я, традиції, які знають твої рідні

При створення родовідного дерева, що завжди є в дитячих портфоліо, можна записувати не тільки імена родичів, що робиться зазвичай, але й міста, села рідного краю, де вони народилися.

Тоді логічним буде перехід від сімейного кола, близького дитині, до ширшого навколишнього світу – населених пунктів нашої місцевості.

Збір матеріалів про історію міста (села) можна здійснити в такій послідовності.

Історичні відомості про заснування і назву
Як здійснювалася забудова
Перші поселенці, їх заняття
Умови життя перших жителів
Вулиці, площі населеного пункту, їх назва та історія
Формування архітектурного обличчя міста
Визначні особистості – вихідці з рідного міста (села)

Процес цієї роботи відбувається завдяки проєктній діяльності. «Історія міста (села) – це історія України», «Славетні земляки», «Історія міста (села) в легендах».

Звичайно, основне джерело інформації для створення проєктів – це інтернетресурси. Але захоплююча розповідь екскурсовода і можливість самому побачити невідомі куточки ніби давно знайомих вулиць – це взагалі чудово!

Краєзнавство є помічником не тільки в пізнавальному розвитку, а і в естетичному вихованні, як на уроках, так і в позакласній роботі. Відвідування шкільного музею «Світлиця», де зібрані вироби народних майстрів Чернігівщини, прослуховування пісні «Стоїть гора високая» – має великий емоційний вплив на дітей, залишає незабутні враження.

Краєзнавча діяльність допомагає вчителю у формуванні в учнів стійких, свідомих знань завдяки інтеграції, поєднанню навчання із сучасним життям. А також сприяє вихованню справжнього патріота, що знає і любить свій край.